

4. Методика розрахунку, норми виробітку та витрат палива на сівбі, садінні, догляді за сільськогосподарськими культурами – К. : Комплекс Віта, 1996. – 495 с.
5. Методика розрахунку, норми виробітку та витрат пального на збирання сільськогосподарських культур і стаціонарні роботи. – К. : Комплекс Віта, 1996. – 669 с.
6. Методика розрахунку, норми виробітку та витрат пального на тракторно-транспортні роботи. – К. : Комплекс Віта, 1995. – 487 с.
7. Пілярський В.Г. Вплив режимів зрошення та фону мінерального живлення на економіко-енергетичну ефективність технології вирощування буряків цукрових в умовах півдня України / Пілярський В.Г. // Зрошуване землеробство. – 2009. - № 52. – С. 119-127.
8. Раскин Г.Ф. Экономика орошаемого земледелия / Раскин Г.Ф. – М. : Колос, 1967. – 312 с.
9. Типові норми продуктивності на кінно-ручних роботах у рослинництві. – К. : НДУ Укροагропромпродуктивність, 2005. – 736 с.

Рецензент: Миронова Л.М. зав. лаб. економіки к.с.-г.н..

УДК: 635.64:631.03 (477.72)

ТАЙМ – НОВИЙ СОРТ ТОМАТА, АДАПТОВАНИЙ ДО УМОВ ЗРОШЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

**ЛЮТА Ю.О. – к.с.-г.н., провідний науковий співробітник
Інституту землеробства південного регіону НААН України**

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах виробники все більше уваги приділяють новим високотехнологічним сортам і гібридам томата. На їх використанні базуються енергоощадні технології вирощування томатної продукції, попит на яку залишається на високому рівні завдяки зростанню потужностей переробних підприємств і світових потреб на якісну томатну продукцію. Не викликає сумніву той факт, що томатна паста, вироблена в Україні, особливо з плодів, вирощених в південному регіоні, має великий попит на зовнішньому ринку завдяки своїй високій якості.

До Реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні у 2010 році, занесено 348 сортів і гетерозисних гібридів томата, із них 124 вітчизняних, в т. ч. 5 сортів селекції ІЗПР: Наддніпрянський 1, Кіммерієць, Сармат, Інгулецький, Тайм.

Для переробки переважно вирощують сорти і гібриди зарубіжної селекції, так як вітчизняні ще не в повній мірі задовольняють потреби виробників, особливо за такими ознаками як вирівняність, товарність, технологічність. Хоча слід відмітити, що іноземні сорти і гібриди не завжди адаптовані до умов вирощування і мають нижчі харчові властивості та смакові якості. Тому створення нових сортів томата з високими адаптивним і продуктивним потенціалами, стійких до ураження основними патогенами є актуальним і має господарську цінність.

Завдання і методика досліджень. Співробітники лабораторії овочівництва Інституту землеробства південного регіону НААН України працюють над створенням нових сортів і гібридів томата для умов півдня України відповідно НТП 16 „Овочівництво”, завдання 16.01/002 „Дослідити генетичні закономірності формування ознак адаптивності при селекції високотехнологічних сортів і гібридів томата промислового типу для умов півдня України”.

Дослідження проводили на зрошуваних землях дослідного поля лабораторії овочівництва ІЗПР. Ґрунти темно-каштанові слабосолонцюваті середньосуглинкові з вмістом у шарі 0-30 см гумусу 2,5% , нітратного азоту 0,5, рухомого фосфору 6,0, обмінного калію 40 мг на 100 г абсолютно сухого ґрунту (за Мачигіним). Агротехніка – загальноприйнята для зони.

Предмет досліджень: колекційні та селекційні зразки томата, гібридні та сортові популяції. Селекційну роботу проводили за повною схемою селекційного процесу згідно з діючими методичними вказівками [1-3], керувались Сучасними методами селекції овочевих і баштанних культур [4], Методикою дослідної справи в овочівництві і баштанництві [5], Методикою Державного сортовипробування сільськогосподарських культур [6], Методикою проведення експертизи сортів на відмінність, однорідність та стабільність [7]. Біохімічний аналіз плодів томата проводили в лабораторії масових аналізів ІЗПР, свідоцтво атестації №РЧ-0092/2009. Достовірність отриманих результатів оцінювали математично-статистичним методом за методикою Б.А. Доспехова [8]. Стандарт - сорт Флора.

Результати досліджень. Новий сорт томата Тайм створено методом гібридизації сортів Титан х Щит з наступним індивідуальним добором кращих за господарсько – цінними ознаками генотипів. Характеристика сорту наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Господарсько – цінні ознаки нового сорту томата Тайм (середнє за 2007-2009 рр.)

Показники	Тайм	Флора (стандарт)	НІР ₀₅
Вегетаційний період, дні	108	107	
Загальна урожайність, т/га	60,4	49,6	5,8
Товарність, %	85	72	
Маса плода, г	80	83	
Вміст у плодах:			
розчинної сухої речовини, %	5,70	5,32	
загального цукру, %	3,65	3,20	
аскорбінової кислоти, мг-%	22,5	21,4	
β -каротину, мг-%	0,22	0,18	
кислотність, %	0,44	0,48	
цукрово-кислотний індекс	8,3	6,7	

Сорт - середньоранній, вегетаційний період від масових сходів до початку дозрівання плодів складає 108 днів. Рослина за типом розвитку – детермінантна, висотою 55-70 см, середньорозгалужена. Листок – середній за розміром, двічі перистий, помірного зеленого забарвлення з слабкою глянсуватістю та помірною пухирчатістю. Суцвіття – просте (в основному 1 гілка), перше закладається над 6-7-м листком, наступні – через 1-2 листки. Фасціація першої квітки суцвіття – відсутня. Квітконіжка – без відокремлюючого шару. Плоди – округлі (індекс 0,9), камер – 3-4, розташування – правильне; за досягання - червоні, з зеленим плечем, що зникає при досягнанні, масою 75-85 г, м'ясисті. Лежкість і транспортабельність помірні. Вміст в плодах розчинної сухої речовини – 5,6-5,8%, загальних цукрів – 3,1-3,9%, аскорбінової кислоти – 21,3-23,7 мг-%, кислотність – 0,42-0,48%. Смакові якості свіжих плодів - 5 балів.

Середня урожайність за 2007-2009 рр. на зрошенні становила 60,4 т/га при товарності плодів 85%.

Сорт інтенсивного типу, чутливий до високого рівня агротехніки, зрошення.

Відносно стійкий до основних хвороб: *Alternaria solani*, *Phytophthora infestans*.

Універсального використання: для споживання у свіжому вигляді та переробки.

Сорт занесений до Реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2010 році, і рекомендований для

вищого вмісту вмісту в плодах сухої розчинної речовини, цукру, аскорбінової кислоти, має вищий цукрово-кислотний індекс (8,3 порівняно з 6,7 у стандарті).

Висновки. В результаті селекційної роботи створено новий сорт томата Тайм, який перевищує стандартний сорт Флора за урожайністю на 21,8%, товарністю плодів на 13%, за вмістом в плодах сухої розчинної речовини, цукру, аскорбінової кислоти, має вищий цукрово-кислотний індекс (8,3 порівняно з 6,7 у стандарті).

Універсального використання: для споживання у свіжому вигляді та переробки.

Сорт занесений до Реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2010 році, і рекомендований для вирощування у відкритому ґрунті в зонах Степу та Лісостепу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методические указания по селекции сортов и гетерозисных гибридов овощных культур. – Л.: ВИР, 1974. – 214 с.
2. Методические указания по селекции сортов и гибридов томата для открытого и защищенного грунта. – М.: ВАСХНИЛ.– 1986.– 112 с.
3. Кравченко В.А., Приліпка О.В. Методика і техніка селекційної роботи з томатом. – К.: Аграрна наука, 2001. – 84 с.
4. Кравченко В.А., Дрокін М.Д., Гнатюк Г.Г. Методика селекції овочевих рослин родини пасльонових (Solanaceae) / Горова Т.К., Яковенко К.І. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур. - Харків, 2001. – С. 252-287.
5. Методика Державного сортопробування сільськогосподарських культур (картопля, овочеві та баштанні культури). – Київ. – 2001. – Вип. 4. – 104 с.
6. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві / За ред. Бондаренка Г.Л. і Яковенка К.І. – Харків: Основа, 2001. - 369 с.
7. Методика проведення експертизи сортів на відмінність, однорідність та стабільність (ВОС) (овочеві, картопля). – К., 2000. – 256 с.
8. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Агропромиздат, 1985. – 350 с.
9. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2010 році. – К.: ТОВ "Алефа", 2009. – 274 с.